Het Troje van de Vikingen

ARCHEOLOGIE

Een Duitse Vikingvindplaats geeft steeds meer geheimen bloot. En ook aanwijzingen dat de legendarische Vikingstad Sliesthorp hier heeft gelegen.

Theo Toebosch

Op enkele akkers bij Füsing (boven) zijn Vikingschatten gevonden, zoals een gouden armband (rechts). Die wijzen erop dat hier ooit een Vikingstad lag, mogelijk het legendarische Sliesthorp. FOTO'S SCIENCENORDIC

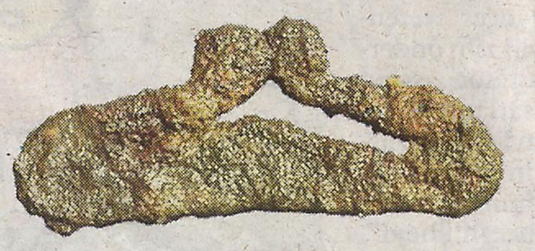

Waar lag het legendarische Sliesthorp? Volgens de negendeeeuwse *Annalen van de Frankische Koningen* had de Deense Vikingvorst Godfred een politiek en militair machtscentrum met die naam aan de grens met het rijk van Karel de Grote. Hier trok de koning in 804 zijn vloot en leger samen om een verdedigingsmuur tegen de Saksen en Franken op te werpen en een handelsplaats te stichten.

Veel onderzoekers gaan ervan uit dat de in de Frankische kroniek genoemde plek dezelfde is als de belangrijke Vikingvindplaats die al ruim een eeuw bekend is als Haithabu en die genomineerd wordt voor de Werelderfgoedlijst van Unesco. De resten van wat eens een bloeiende internationale handelsplaats was liggen aan de Kleine Breite van de rivier de Schlei, vlakbij de Noord-Duitse stad Schleswig. Maar sinds de ontdekking van een nieuwe Vikingvindplaats aan de overkant van de Kleine Breite denkt niet meer iedereen dat Sliesthorp en Haithabu één en dezelfde plek zijn.

Andres Dobat, een Duitse archeoloog van de Deense universiteit van Aarhus, heeft die nieuwe vindplaats negen jaar geleden ontdekt. Bij het plaatsje Füsing is hij voor het derde en laatste jaar bezig met een opgraving die een nieuw licht werpt op de zaak. Onder een braakliggende akker liggen de resten van zeker tweehonderd hutkommen (half ingegraven gebouwtjes), waarvan hij er dertig heeft opgegraven. Verder heeft hij al de plattegronden van zeven monumentale langhuizen opgegraven; een is ruim dertig meter lang en negen meter breed. In en om de huizen heeft hij wapens, bijlen, sieraden, kralen en munten gevonden. Dobat, stellig: "Volgens mij is dit Sliesthorp geweest."

Dobat zocht overigens niet naar een nieuwe locatie voor Sliesthorp toen hij in de omgeving van Haithabu speurde naar nieuwe vindplaatsen. "Ik kon me niet voorstellen dat in de omgeving van zo'n belangrijke handelsplaats geen andere nederzettingen waren geweest."

Pronkgraf

Haithabu is al eind negentiende eeuw ontdekt. Naast de vindplaats is een modern museum, dat de resultaten toont van langdurige opgravingen, waarbij een omwalde stad van vijfentwintig hectare, een haven, een schip, een pronkgraf met paarden, sieraden, munten, handelswaar en gebruiksvoorwerpen zijn gevonden. Het vertelt ook het verhaal van een handelsplaats met vele internationale (handels)contacten die bloeide van de negende tot de elfde eeuw.

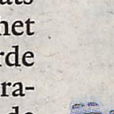

Dobat begon zijn zoektocht naar andere nederzettingen op een akker bij Füsing, want hij wist dat daar in de jaren zestig aardewerk uit de Vikingtijd was gevonden. "Ik liep met een metaaldetector en had meteen

Vikingvindplaats Füsing

succes: ik vond een gouden armband." De vondst ging naar de deelstaat Schleswig-Holstein. Dobat vloog later over de plek om luchtfoto's te maken. "Op de foto's waren duidelijk de verkleuringen te zien van wat wel eens hutten en huizen geweest konden zijn."

Om zekerheid te krijgen liet hij via de Universiteit van Kiel geofysisch onderzoek met een grondradar doen. "Dat onderzoek bevestigde wat we dachten. In de ondergrond zaten nog de sporen van huizen en hutten." Toen was het tijd om bij het bestuur van de deelstaat Schleswig Holstein toestemming te vragen voor een opgraving. Het benodigde geld voor drie jaar kwam van de Carlsberg Foundation. De Deense stichters en eigenaren van multinationals als bierbrouwer Carlsberg en containerrederij Möller Maersk hebben stichtingen die graag geld schenken aan onderzoek dat het Deense verleden van Schleswig-Holstein belicht.

Intussen had de Noorse archeoloog Dagfinn Skre van de Universiteit van Oslo in een wetenschappelijk artikel gesuggereerd dat Dobats vindplaats wel eens Sliesthorp zou kunnen zijn en dat van daaruit Haithabu was gesticht.

Dobat loopt naar de waterkant, een paar honderd meter verderop. "Dit was een strategische plek. Veertig kilometer naar het oosten stroomt de Schlei uit in de Oostzee. Van hieruit had je ook controle over Haithabu. En zeven kilometer zuidelijker loopt de Danevirke, een dertig kilometer lange verdedigingsmuur. Anders dan de Annalen van de Frankische Koningen zeggen, is Gudfred niet met de bouw begonnen, want uit recent onderzoek blijkt dat het oudste gedeelte uit 737 stamt. Hij heeft hem waarschijnlijk wel uitgebreid en versterkt."Die gegevens maakten het voor Dobat interessant om Skre's idee over te nemen en uit te gaan van de hypothese dat zijn vindplaats ooit Sliesthorp was.

Dobat: "Onze vondsten bevestigen die hypothese. Deze nederzetting is bijna honderd jaar ouder dan Haithabu, waar de oudste dateringen uit ongeveer 810 stammen. Verder hield een koning zich niet op in een handelsplaats als Haithabu, want daar wemelde het van de vreemdelingen. Vanuit Sliesthorp, dat met zeven hectare veel kleiner was dan Haithabu, had hij wel controle over de plek, maar geen last van de ongemakken."

Volgens Dobat heeft Godfred niet continu gebivakkeerd in Sliesthorp. "Dit was vooral de plek van de lokale elite. De koning kwam en ging met zijn leger als de politieke omstandigheden er om vroegen. Het ene moment telde de plek daarom honderd inwoners en het andere moment duizend."

Koningsplaatsen als deze waren ook heilige plekken, die niet voor buitenlanders toegankelijk waren. "We hebben hier een amulet met de hamer van de god Thor gevonden. Haithabu was juist bedoeld om handel met vreemden te drijven, daarom lag de plaats ook net iets ten zuiden van de Danevirke. Een centrale koningsplaats zou niet buiten die beschermende muur hebben gelegen. Verder betekent het woord 'thorp' in Sliesthorp zoiets als dorp of hof, en dat is wat anders dan een handelsplaats. Het is ook niet voor niets dat de opvolger van Haithabu Schleswig werd genoemd. 'Wig' is afgeleid van het Romeinse woord vicus, wat 'handelsplaats' betekende. Elders in Scandinavië zijn ook voorbeelden bekend van een centrale koningsplaats met daarbij in de buurt een handelsplaats, zoals Birka bij Stockholm, Kaupang in Noorwegen en Ribe in Denemarken. Het model is dus bekend."

Slippers

Claus von Carnap Bornheim, hoogleraar aan de Universiteit van Kiel en directeur van de Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, waaronder ook Haithabu valt, houdt desgevraagd nog een slag om de arm. "Mijn jongere collega heeft uitstekend werk verricht. Duitse archeologen zijn nogal huiverig voor metaaldetectors, omdat amateurs hiermee vaak illegale opgravingen doen. Maar Dobat heeft laten zien hoe nuttig ze kunnen zijn, mits ze door betrouwbare mensen worden gebruikt. Ook heeft hij daarna uitstekend geofysisch onderzoek laten doen. Tot slot heeft hij belangwekkende vondsten gedaan."

Toch is Bornheim 'als oudere archeoloog' er nog niet van overtuigd dat diens vindplaats Sliesthorp is: "Ik ben er wel van overtuigd dat Haithabu en zijn vindplaats met elkaar te maken hebben. Om de precieze verhoudingen vast te stellen zullen we de vondsten van beide plekken goed met elkaar moeten vergelijken." Tot die tijd blijft in Bornheims museum het bordje met de tekst dat Sliesthorp en Haithabu twee namen voor een en dezelfde plaats zijn nog even hangen.

Dobat, op slippers en met een hoedje op zijn hoofd, houdt op zijn beurt vast aan zijn hypothese. Lachend: "Tot iemand twee kilometer verderop een nog belangrijkere vindplaats ontdekt."

Uit het Wetenschapkatern van
NRC Weekend:
zaterdag 13 oktober
en zondag 14 oktober 2012